

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון נ"א

תשע"א

חמשה עשר

שלמים – שמטילים שלום בעולם

בשני המקרים המוזכרים השלמים ביטאו את תחושת השמחה והרוממות של העם במלכו ובאלוקיו. גם כשהיו בני ישראל במדבר ורצו לאכול בשר היה עליהם להקריבו קודם כל כקרבת שלמים וליהנות מבשר התאווה כאוכלים משולחן גבוה.⁶

נראה שניתן להעמיק כיוון זה ואף לטעון שהשלמים-הזבחים, הם ככל הנראה עיקר מטרתו ותכליתו של המזבח. על המזבח נאמר שהוא "מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים"⁷ ואף השלמים נקראים כך משום "שמטילים שלום בעולם".⁸ יתרה מזו, במדרש תורת כוהנים נאמר בשם רבי יהודה שמהשלמים ניתן ללמוד שלמעשה כל קרבן מביא שלום לעולם.⁹ יוצא אם כן שדווקא קרבן השלמים החסר לכאורה זהות ומגמה קונקרטי, מבטא בצורה המעולה ביותר את מטרת עבודת הקרבנות שהיא יצירת הקרבה שבין ישראל לאביהם שבשמים.

הרב הירש¹⁰ מוצא גם בחובה ההלכתית לאכול את קרבן השלמים בשני ימים ולילה אחד ביטוי למהותו של הקרבן ולשלום ההרמוני הטבוע בו. לדעת הרב הירש אין זו רק הרמוניה סמלית המוצאת את ביטוייה בהנאה מחלקי הקרבן. השלום המדובר מאחד ויוצר הרמוניה בין עולמות שונים.

הרב הירש בביאורו לויקרא (ז, יח) מסביר שלמעשה כל קרבן נאכל באופן בסיסי ליום ולילה שכן במקדש הלילה הולך אחר היום. יוצא שלקרבת השלמים נוסף עוד יום אחד מעבר לדין הרגיל. למעשה יש כאן חיבור בין היום של העולם המקדשי המתחיל ביום ומסתיים בלילה, ובין היום ההלכתי של העולם שמחוץ למקדש המתחיל בלילה ונמשך ביום (ויהי ערב ויהי בוקר). חיבור מיוחד זה בין העולם החוץ-מקדשי לעולם המקדש בא לידי ביטוי גם בעובדה שהקרבת נאכל בכל העיר. קדושת המקדש נמשכת כביכול אל העיר כולה וכך יכול גם יהודי רגיל להיות שותף לאכילת הקרבן ולאכול משולחן גבוה.

נמצאנו למדים שבכוחו של קרבן השלמים לבטא את השותפות הרחבה בין האדם לאלוקיו. שותפות זו מביאה לידי שמחה והתקרבות בבחינת דבריו של נעים זמירות ישראל בספר תהלים: "ואני קרבת אלקים לי טוב".¹¹

הרב ד"ר יהודה אלטשולר
ראש מדרשת ושנתם לבנותיך
ומרצה בהתמחות להיסטוריה

שלמים קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה, ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע, ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד. המורם מהם כיוצא בהן אלא שהמורם נאכל לכהנים ולנשיהם ולבניהם ולעבדיהם (זבחים ה, ז).

משנתנו ממשיכה את הסדר ההדרגתי היורד, כפי שבנוי הפרק כולו, ומתארת את קרבן השלמים השייך למשפחת הקדשים הקלים. אמנם גם התודה ואיל הנזיר המוזכרים במשנה הקודמת שייכים למסגרת של קרבן השלמים, אך כיוון שזמן אכילתם קצר יותר הם מוזכרים לפני קרבנות השלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, קרי שני ימים והלילה שביניהם.

שמו של הקרבן נגזר בדרך כלל מהפונקציה שאותה הוא ממלא – פסח, תודה, עולה, חטאת וכדומה. אך מהי משמעות שמו של קרבן השלמים? המדרש מתייחס לעניין זה וקובע ששלמים מכונים כך על שום האופן שבו הם נאכלים: האמורים (האברים הפנימיים) עולים על המזבח, החזה והשוק נאכלים על ידי משפחות הכוהנים ויתר הבשר נאכל על ידי הבעלים. ההנאה המשותפת והחיבור בין היהודי שהביא את השלמים, הכוהן והקב"ה יוצרים שלמות והרמוניה. מכאן נגזר שם – שלמים,¹ "שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים".²

התודה ואיל הנזיר כמו גם הפסח, הבכור והמעשר שיוזכרו במשנה הבאה מובאים למקדש בשל סיבה ספציפית ברורה. אך מתי צריך להביא קרבן שלמים? ככל הנראה אין סיבה קונקרטית להבאת קרבן השלמים. רוב ככל הקרבנות מובאים על ידי אדם המרגיש שנכשל בתחום מעשי או רוחני (חטאת, אשם, עולה) או על ידי אדם שחווה את קיומו המעורער (תודה), אך קרבן השלמים מובא על ידי אדם לא מתוך תחושת מצוקה וחיסרון אלא פשוט על מנת לזכות בקרבת ה' מתוך תחושת שמחה וסיפוק.

זו הסיבה שכאשר התורה מתארת קרבנות ללא ציון מיוחד היא מתכוונת לקרבן השלמים. יתרו שומע ממש על נסי יציאת מצרים ומיד מקריב קרבן: "ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חתן משה לפני האלהים".³ רש"י מפרש מיד למען הסר ספק ש"הזבחים אלו שלמים". כאשר בני ישראל מצויים למרגלות הר סיני מציינת התורה שהם הקריבו קרבנות: "ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים".⁴ גם בעת המלכות המחודשת של שאול בגלגל הוקרבו קרבנות: "ויילכו כל העם הגלגל וימלכו שם את שאול לפני ה' בגלגל ויזבחו שם זבחים שלמים לפני ה' וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד".⁵

¹ כי שלמים הוא משרש שלום, אף שהריבוי צריך להיות שלמים, אך מציינו כעין זה מְדַנִּים מן מִדּוּן – תורה תמימה, הערות ויקרא, פרק ג, הערה ב.

² רש"י ויקרא ג, א. ומקורו מהספרא (איש שלום) דבורא דנדבה פרשה יד: "דבר אחר שלמים שהכל שלום בהן הדם והאימורין למזבח החזה ושוק לכהנים העור והבשר לבעליו".

³ שמות יח, יב.

⁴ שמות כד, ה.

⁵ שמואל א יא, טו.

⁶ רמב"ם, הלכות שחיטה ד, יז.

⁷ רש"י, שמות כ. ומקורו בתורת כוהנים בשם רב יהודה.

⁸ רש"י ויקרא ג, א.

⁹ ספרא ויקרא – דבורא דנדבה פרשה יד: "רבי יהודה אומר כל המביא שלמים מביא שלום לעולם. אין לי אלא שלמים ומנין לרבות את התודה [...] ומנין לרבות את העולה [...] ומנין לרבות את הבכור ואת המעשר ואת הפסח [...] ומנין לרבות את העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים תלמוד לומר שלמים קרבנו, הא כל המביא שלמים מביא שלום לעולם".

¹⁰ מקור הפירוש בפירושו לתורה ויקרא ז, יח. הדברים הובאו גם בסידור תפילות ישראל עם פירוש הגאון הרב מששון ב"ר רפאל הירש, ירושלים תשנ"ב, עמ' לב–לג.

¹¹ תהלים עג, חח.

חטיבה אחת

לפרש גם באופן שחובה עלינו לא להקטין את הקב"ה ולצמצמו באופנים שנחשוב שניתן להבינו במושגים גשמיים. מתוך כך עלינו להפנים שכל תיאורי התורה על "יד ה'" וכו' אינם אלא מפאת חוסר היכולת שלנו להשיג זאת, ודיברה תורה בלשון בני אדם.

אך "זה לעומת זה עשה האלוקים". אמנם עבודה זרה אסורה, אך לנו יש גם את הנבואה שאף היא לכאורה "ציור" הקב"ה במושגים גשמיים, באופן התגלותו וכמתואר בנביאים. אולם ההבדל הגדול הוא – ההכנה.

עבודה זרה חפתה להתקרב אל האלוקות בחושים, וירדה לשפלותה – כי רצתה לעלות למקום שאי אפשר לעלות, ולא קנתה את ההכנות הדרושות, שהן דרכי הדעה וההרגשה, המכשרת את האדם להיות מבקר בהיכל ה' (אורות ישראל ד).

מכאן ניתן להסביר שאם נתייחס לקב"ה בדרך של חטיבה אחת בעולם, והיא היא ההכנה לקבלת הנבואה, של מידת הענווה (עיינו אורות שם), ההכרה באי-היכולת להכניס את ה' למושגינו או "תכלית הידיעה שלא נדע" – אזי הקב"ה יעשה גם אותנו חטיבה אחת בעולם. כלומר יתגלה לנו נבואה, וזוהי יוכר ייחודינו בעולם. על כן יצא דעבודה זרה והתגלות הנבואה אחוזים זה בזה, כיוון שבשעה שהתבטל יצר העבודה זרה, כבר אין לנו את הכוחות השואפים לאלוקות, שאותם ניתן לנתב להתגלות נבואית.

ממילא המלכת הקב"ה בראש השנה איננה רק במובן של ההכרה בכך שהקב"ה מנהל את העולם, אלא אמורה להביא אותנו לתודעה שהקב"ה הוא אכן מלך שלא ניתן להגדרה בכלים גשמיים. מתוך עמידה זו, נזכה בעזרת ה' ל"תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה", אמן כן יהי רצון.

דוד שטרן

אברך בישיבת ההסדר שעלבים

"את ה' האמרת היום להיות לך לאלוקים [...] וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה" (דברים כו, יח). אבן עזרא מפרש שלשון "האמרת" מלשון גדולה, היינו שעם ישראל נותנים גדולה לקב"ה. יש להבין מהי גדולה זו? נראה שהתשובה טמונה בהמשך הפסוק: "להיות לך לאלוקים". פירוש הדבר, שכאשר בני ישראל הופכים את הקב"ה לאלוקים ומפרסמים אותו כמלך היחיד על העולם – זוהי גדולתו של הקב"ה בעולם.

כך משמע גם מדברי הגמרא (ברכות ו ע"ב) על פסוק זה.

"את ה' האמרת היום" (וכתיב) "וה' האמירך היום". אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר (דברים ו') "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר "ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ".

"חטיבה אחת בעולם" פירושה שאנו ממליכים את הקב"ה על העולם כולו מתוך אמונתנו השלמה שהוא היחיד בעולם. כן כתב המלבי"ם בפירוש המילה "גדולה", על הפסוק: "לך ה' הגדולה" (דברי הימים א כט, יא): "כבר התבאר אצלי כי בשם גדול יקרא ה' על שהוא ראשית כל הסבות ואחרית כל המסובבים והוא המנהיג כל מסובבי הטבע מראש ועד סוף". אמנם נראה, ש"הגדלת" הקב"ה איננה באה לידי ביטוי רק בהמלכתו של הקב"ה כמלך ובשלילת כל כוח אחר בעולם, אלא גם את המושג אלוקים כשלעצמו חובה עלינו להגדיל.

הרב קוק זצ"ל כותב: "עבודה זרה משפלת את מושג האלוקות לשפלותו של האדם, על כן היא ההשחתה היותר גמורה, ותולדתה עשיית פסל מוחש אפילו כלפי שמיא" (קבצים מכת"ק [הראייה קוק זצ"ל] עמ' פג). כלומר עבודה זרה איננה רק עבודה לאלוקים אחרים, אלא גם הגדרת הקב"ה בכלים גשמיים. ממילא "את ה' האמרת היום", ניתן

הנני שלחני

במעגלי צדק

ברוריה מכמן

"אנו קוראים לכל בתי הכנסת לפעול לאלתר ולעשות את כל הסידורים הטכניים והכספיים הדרושים לאפשר נגישות לבתי הכנסת לבעלי מוגבלויות, וכך יזכו גם הם להתפלל עם הציבור כולו מבלי להזדקק לחסדיהם של אחרים" (מתוך קול קורא של עמותת **במעגלי צדק**).

עמותת **במעגלי צדק** נוסדה באביב 2004 על ידי מספר פעילים חברתיים. העמותה הוקמה מתוך אמונה כי למורשת ישראל יש נקודת מבט ומטען ייחודי בעלי חשיבות רבה לדיון סביב גיבוש המדיניות החברתית והכלכלית של מדינת ישראל. העמותה פועלת לפיתוח מנגנוני עשייה המקדמים צדק חברתי לאור מורשת ישראל, דרך הגברת מודעות והנעת הציבור ללקיחת אחריות ביצירת שינוי חברתי.

להלן מספר תחומי פעילות העמותה:

- **"התו החברתי"**: תו איכות המוענק לבתי עסק השומרים על זכויותיהם של העובדים וקיימת בהם גישה לנכים. בסיס הרעיון של התו החברתי הוא בתפיסה שעלינו, כציבור, מוטלת האחריות הרחבה לפקוח עיניים ולוודא כי בכל דבר שאנו נוגעים יישמרו עקרונות הישר והצדק הבסיסיים.
 - **מאבק נגד עושיק עובדי קבלן**: פעילות לשיפור תנאי ההעסקה של עובדי קבלן. הפעילות מתבצעת במישור המוניציפאלי והפרלמנטרי תוך בחינת מכרזים של גופים ציבוריים וקידום מהלכי אכיפה.
 - **במערכת הבריאות**: פעילות להחזרת מערכת הבריאות לתפקוד ברוח תפילת הרופא שניסח הרמב"ם: "תזכני להביט על כל סובל הבא לשאול בעצתי **כעל אדם** בלי הבדל בין עשיר לעני את האדם בצר לו הראני, רק את האדם...". מערכת הבריאות, כפי שהיא מתפקדת היום, רואה פחות את האדם בצר לו ויותר את יעילות בית החולים ואת רווחי קופות החולים.
- כמו כן פעילה העמותה בענייני שילוב בעלי מוגבלויות בעבודה ובהנגשת המרחב הציבורי לבעלי מוגבלויות, ביישום העקרונות המוסריים הגלומים במצוות השמיטה בחברה הישראלית כולה – דתיים כחילוניים, ובניסיון לפעול נגד תופעת השחיתות הגואה בחברה הישראלית.
- העמותה הקימה את **בית המדרש לצדק חברתי** השוכן בבית מורשה בירושלים ומקיים לימוד שבועי קבוע העוסק בשאלות חברה וכלכלה המעסיקות את החברה הישראלית. נקודת המוצא היא שדיון בנושאים אלה יכול וצריך להתעשר ממקורות השראה של העם היהודי.
- בית המדרש פונה לכלל הציבור הרחב ומקיים שיח לימודי עם הבאים בשעריו ושיח ציבורי שבועי דרך המדיה האלקטרונית (פורום, בית מדרש וירטואלי באינטרנט, מאמרים וכדומה).
- לאחרונה עוררה העמותה ביקורת קשה על הזמנת נציג של התנועה הרפורמית לכנס שארגנה.

לעיון נוסף

- אתר העמותה: <http://www.mtzedek.org.il>
- אתר בית מורשה <http://www.bmj.org.il>
- אתר שטיל: <http://www.shatil.org.il>